

BOGA BOGA ELKARTEA

Ondarroan badakite nola lortu zahartzaro feminista

Askatasuna, ahalduntzea, gozamena, laguntasuna... Hitz horiek askotan gaztetasunari lotuta imajinatzen ditugu, baina, kasu honetan, 70 urteren bueltako hiru emakumek zerrendatu dituzte, Ondarroako (Bizkaia) Boga Boga elkarte bizi dutenari buruz berbetan. Elisabet Santiso Arrizabalaga (Ondarroa, 1954), Maria Dolores Gojenola Urkiaga (Ondarroa, 1955) eta Yolanda Burgoa Zenarruzabeitia (Ondarroa, 1956) dira emakumeok; bi abizenak ezartzeko eskatu diote kazetariari, elkartearen egiten dituzten gogoetetatik tiraka, besteak beste ohartu baitira bestela amaren arrastoa desagerrarazten dela. "Proaktiboa, autoestimua, enpatia, enpoderatzea... Horrek berbok hementxe ikasi eta erabiltzen ditugu", azaldu digute Etxelilan egindako hitzorduan, asteroko saioen fruituak erakusteko.

"Barikuro Boga Bogakoekin ego-
tean sentitzen dut nire tokia
topatu dudala, ondo sentitzen
naizen espazioa, elkar zaintzen garena.
Badakit nahi dudana esan dezakedala,
ez daukagulako barrerarik gure artean,
eta hori inportantea da". Burgoak azpi-
marratu du ez duela preziorik horrelako
espazio erosoak aurkitzeak zahartzarora
heldutakoan. Adineko emakumeek osa-
tzen dute taldea, eta hamabost bat lagun
elkartzen dira astero Etxelilan, Onda-
rroako Udalak irekitako emakumeen
etxean. Baina sare hori harago ere zabal-
du dute: irteerak, bidaiak, zine forumak,
pintxo-poteoak, ikastaroak, eztabaidak,
jaiak... Gojenolak taldera batzera ani-
matzen ditu andreak: "Inguruko denei
esaten diet: 'Ez dakizu ze aberasgarria
den gu denok elkartzeara hemen'. Ez da
bakarrik egun batekoa, ekintza gehiago
egiten ditugu, eta parte hartzailea da".

2025ean 30 urte bete ditu elkarteak,
eta egindako "ahalduntze kolektibo-
aren" balioa jendarteratzeko dokumental
bat estreinatu dute azaroan: *Zahartza-
ro feministarantz, Boga-Boga*. Honelaxe
diote protagonistek: "Erakutsi digute ez
dela isildu behar, berba egin behar dela".
Askotariko hitzaldiak jasotzen dituzte
emakumeok, eta dokumentalean azaltzen
denez, entzule izatetik parte hartzaile izat-
era eta ardurak hartzera igaro dira, bai
elkartean bai handik kanpo. Taldearen
dinamizazioaz edota ikastaroak emat-
eaz arduratu izan dira Mijo Lizarzaburu
(Ondarroa, 1998) eta Udane Barinagarre-
menteria Laka (Markina-Xemein, 1996),
eta eurek zuzendu dute dokumentala.
Boga Boga ezagututakoan elkartearekin
maitemindu zirela onartu dute, eta andre
horiei eginiko elkarrizketak grabatuta,
zahartzaroaren irudi aktiboa, kritikoa
eta kolektiboa transmititu nahi izan dute.

Lizarzaburuk dio dokumentala hain-
bat helbururi erantzuteko egin dutela,
baina, batik bat, herriari helarazteko el-
karteak duen garrantzia. Lehen helburua
izan da artxibo ariketa egitea, jasota gera
dadin Boga Boga-ren funtsa. Bigarrena,
Ondarroan legitimotasuna lortzea, izan
ere, azaldu du elkarte hau ez dela ikusten
gainerako talde feministen parean, baizik
eta "folklore" moduan: "Andre nagusiak
infantilizatzen direnez, Boga Boga ere in-
fantilizatuta geratzen da herrian, eta do-
kumentalaren bidez erakutsi nahi dugu
andre hauek ere politika eta feminismoa
egiten ari direla". Hirugarren xedea izan
da aitortza publikoa egitea, kontuan izan-
da gaur egun ohikoa dela pertsona bat

noizbait foku azpian edo ekintza publiko
batean agertzea (eskolako antzerkian,
dantza emanaldietan...), baina ez da hala
izan dokumentaleko protagonista guztien
kasuan. "Emakume hauetako batzuek 14
urterekin eskola laga behar izan zuten,
eta bizi guztia beharrean pasa. Irizten zi-
tzaigun aitzakia ona zela egindako lanari
omenaldi publiko bat egiteko".

"Saiakera egin dugu beste
gorputz batzuk ekartzeko
feminismoaren subjektura;
kalean daude eta lan handia
egiten dute, baina ez daude
gure buruan normalean"

**Udane Barinagarrementeria,
dokumentaleko zuzendarikidea**

Eta laugarren helburu gisa izan dute fe-
minismoaren subjektuari buruzko gogoeta
elikatzea: "Zer irudikatzen dugu feminis-
moaren subjektua imajinatzen dugunean?
Zer gorputz etortzen zaigu burura", galde-
gin du Barinagarrementeria. "Boga Boga
moduko elkarte baten lanak erakusten du
subjektu hori askoz zabalagoa dela. Do-
kumentalarekin saiakera egin dugu beste
gorputz batzuk ekartzeko feminismoaren
subjektura; kalean daude eta lan handia
egiten dute, baina ez daude gure buruan
normalean". Santiso, Gojenola eta Burgoa
adi entzuten ari dira bi zuzendarien azal-
penak, eta duela urte batzuk ezezagun
zitzaizkien hitz "akademikoagoak" ere
etxeakoago egiten zaizkie orain, hamaika
saiotan landu baitituzte kontzeptuok, bizi-
tzako praktikatik teoriara eramanda, hain
justu Lizarzaburuk eta Barinagarmente-
riak egin dutenaren kontrako noranzkoan:
Boga Bogako kideekin ikasi baitute teoria
feminista eta politikoak lurrera ekartzen,
materializatzen. "Elkarrizketa interesga-
rri asko izan ditugu elkarrekin. Adibidez,
zaintzaren greba antolatzeak unean, mu-
gimendu feministako hausnarketak hona
nola ekarri asko landu nuen. Gauzak izen-
datzeko eta esplikatzeak beste modu bat
ikasi dut, eta horrek eraman nau ni beste
toki batean kokatzera", jakitun da Barina-
garrementeria.

ZAHARTZARO FEMINISTAREN EREDU

*"Askatasuna hasten da heldutakun
zahartzarora, biharrin pasa bizitza osoan
hainbeste denpora / Gugandik sumisioa,
bestik zaintzi espero da, baina gu pozik
joaten gara lagunuen ondora"*. Horrela
hasten da Boga Bogako kantua, eta hiru
protagonistek barre artean ziurtatu dute
letrak ederki islatzen duela euren taldea.
Lagunekin edonora pozik mugitzen dire-
la diote: "Ni beti izan naiz bidaiatzekoa,
baina Boga Bogan sartu geroztik beste
zera bat da", aitortu du Santisok. Hara
eta hona ibiltzen ohituta daude, inguru-
ko herrietako zineetara, esaterako, eta
etxean daudenean ere datorren bidaia
prestatzen egoten direla dio Santisok:
"Elkarri animatu eta han joaten gara.
Oraintxe sei andre Cadizera joan gara,
eta *bonba* pasa dugu". Euren artean an-
tolatzen dituzte txangoak, eta ziurtatu
dute lagungarria dela elkarri proposa-
menak egitea, taldean errazago joaten
baitira, bakarrik baino.

Parean dituzten bi gazteek miresme-
nez ikusten dituzte, eta ziurtatu dute
haien eredia dela Boga Boga bezalako
sare baten babesa izatea. Lizarzaburuk
zehaztu du taldekideak ez direla kon-
tziante egiten dutena zer baliotsua den,
eta sentipen hori lotuta dagoela euren
beharra inoiz baloratua egon ez izana-
ri. "Uste dute juntadizotxoak besterik
ez dituztela egiten, baina hemen egiten
dena oso sakona da. Nik politika hete-
rosexualen kontrako taldeetan milita-
tzen dut, eta bollerismoan dugun beldur
erraldioenetako bat zahartzea da. Zeinek
zainduko gaitu, familia heterosexu-
alik eduki ez badugu? Beldur diogu bakar-
dadeari. Boga Bogak demostratzen du
posible dela feminismo eta militantzia
bidez familiatik kanpoko kolektibitateak
sortzea. Edade batetik aurrera sostengu
hori eduki ahal izatea guri erokeria bat
irizten zitzaigun". Bollerentzat eredia
direla dio, eta Barinagarrementeria
ere argi du Boga Boga bidea jarraitu
behar dela: "Guk euren adina dugunean
beste modu batzuk izango ditugu, baina
bidea hau da: laguntasuna, kolektibita-
tea, espazio propioa, politizazioa".

Izan ere, Etxelilan juntadizo hutsak
egitetik harago, gizarteari buruzko begi-
rada kritikoa jorratzen dute, dokumenta-
lean deskribatzen duten bezala: "Onena
da ikastea bezalakoa dela, baina etsami-
nik gabe". Burgoak dio ikastaro oso bali-
garriak izan dituztela, eta dinamizatzai-
leen lana eskertu dute hirurek: "Zeuekin

geu ere hazten joan gara". Saioak ez dira hutsalak, eta zer pentsatua ematen die hurrengo egunetan; besteak beste, gai hauek lantzen dituzte: arrazakeria, zaintza-lanak, buru osasuna, sexualitatea, kultura, zahartzaro feminista... baita taldeki-deek proposatzen dituzten hainbat auzi ere. Eztabaida mamitsuak izaten dituzte Etxelilan, eta gozamenerako tokia egiten dute gero, "*Habemus vinus*" poteorako tartean, esaterako.

Barinagarrementeria ohartu da horixe dela eredu: borroka eta gozamena uztartzea. "Ni militantzia eredu oso sakrifikatutik nator, eta konturatzen zara ez dela hori modua, hankamotz gertatzen dela borroka gozamenik gabe, eta alderantziz. Boga Boga adibide ona da: kristoren militantzia egiten dute eta borrokan eta protestan dabilta, baina hain ondo pasatzen dute!".

ANDRE NAGUSIEN AHOTSAK LEHEN LERRORA

Santisok, Gojenolak eta Burgoak eskertzen dute entzutea gazteek ere ikasi dutela eurengandik, eta ez soilik aldrebes. Baina hiru andreek ikusten dute elkarrekin gazteek deskribatutako balioa duela? "Balioa zerk, guk egiten ditugun gauzek? Bueno, bai, balioa bai", osatu dute erantzun umila. Izatez, eurek sinetsi baino, bi zuzendariek sinesten zuten horretan, eta gazteok konbentzitutak ikusteak

bultzatu zituen nagusiak dokumentalari baiezkoa ematera. Elkar animatzen joan ziren taldekideak, eta elkarrekin adostu zituzten elkarrizketen gaiak eta kokalekuak. Gainera, Lea-Artibaiko zenbait gazte feministarekin elkarlanean egin dute ikus-entzunezkoa, eskualdeko kultur sortzaileen lanak batzeko asmoz.

"Uste dute juntadizotxoak
besterik ez dituztela egiten,
baina hemen egiten dena
oso sakona da"

Mijo Lizarzaburu,
dokumentaleko zuzendarikidea

Hain zuzen, nahita egin dute modu parte hartzailean dokumentala, zuzendariek argi zutelako filma Boga Bogako kideena izan behar zela, nahiz eta hori gauzatzeko baliabideak gazteen esku egon. Prozesuan ikasi dute berrogei urte pasatxoko adin tartea izateak era-

gina duela erabiltzen den hizkuntzan ere, eta arrakala nabaritu dute. Barinagarrementeriak eman du adibidea: "Gu bion ustez agian bi gauza zehatzengatik du balioa Boga Bogak. Eta eurei galdetutakoan beste sei diferente esaten dituzte!". "Askotan pasatzen zitzaigun, guk nahi genuen gauza bat esatea, baina eurak ez ziguten hori esaten, ze eurak ez dute hori pentsatzen!", ondorioztatu du Lizarzaburuk. "Klaro, geuk bizi duguna kontatzen dugulako", erantzun dio Santisok, eta Burgoa ere ados agertu da: "Beste ibilbide bat dugu, gauza asko pasa zaizkigu bizitzan, eta ikuspuntuak ere diferenteak ditugu". Dokumentala egin aurretik zuzendariek buruan zutena eta emaitza desberdinak izan dira, baina eskertuta daude horregatik, finean, adineko emakumeen ahotsa lehen lerrora eramatea baitzen xede inportanteena: "Dokumentalean agertu behar dena da zer diren eurak, ez zer nahiko genukeen guk", berretsi dute zuzendariek.

Eta lortu dute horrela izatea, 35 minutuz andreak ari baitira berbetan, euren bizipenetatik, orain arte Boga Bogan egin dutena herrira zabaltzen. Halere, zuzendariek ohartarazi dute konturatu direla parte hartzaileek karga bat dutela: "Zuekin ikasi dugun zeozer da zelako karga duen zure herrian aurpegia emateak. Nik orain arte Ondarroatik kanpo

“Sentitzen dut nire tokia
topatu dudala, elkar
zaintzen garen espazioa.
Badakit nahi dudana esan
dezakedala, ez daukagulako
barrerarik gure artean, eta
hori inportantea da”

**Yolanda Burgoa Zenarruzabeitia,
Boga Bogako kidea**

Goitik behera eta ezkeretik eskuinera: Maria Dolores Gojenola, Elisabet Santiso, Yolanda Burgoa, Udane Barinagarrementeria eta Mijo Lizarzaburu.

militatu dut beti, adibidez, eta ez nintzen konturatzen beste pisu batekin jokatzeko duzula herrian: ez zara zeu, baizik eta norbaiten ahizpa, ama edo loba zara”, zuzendu zaie Lizarzaburu dokumentaleko protagonistei. Feministaldian estreinatu zuten dokumentala, Donostian, eta ahalik eta herri gehienetan erakutsi nahi dute, Boga Bogako esperientzia baliagarri izan dadin herriz herri, zahartzaro

feminista posible dela aldarrikatzeko. Santisok, Gojenolak eta Burgoak, behintzat, argi dute elkarteak asebetetzen dituela, eta horretan jarraitzeko asmoa dutela, elkarrekin arraunean, uretan zein lurrean. Honela amaitzen dute, kantuan, Ondarroako andre hauek, beso zabalik: “Alkartu gaitezen andrak. Asko ginen, asko gara, Ondarroako lagun talde bat gara Boga-boga!”. ●

Berriatuan
euskaraz deusogu!

**Berriatua
Elizateko
Udala**

EUSKARAREN EGUNEKO EGITARAUA

14:30 Eskolako umeentzat AMETSEN MUNDUA antzerkia, Patata Tropikala konpainiarekin.

21:00 Bideo gelan BIZKARSORO filma.

946 137 030
www.berriatua.org